

УДК 347.779.1

DOI <https://doi.org/10.32782/chc.v046.2022.6>

Галупова Лариса Ігорівна,

кандидат юридичних наук.

доцент кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

ORCID ID: 0000-0001-6263-2773

Мартинюк Іван Вікторович,

адвокат,

аспірант кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

ORCID ID: 0000-0001-7067-3188

Постановка проблеми. На сьогоднішній день, в світі існує дві форми захисту прав – юрисдикційна та неюрисдикційна. Кожна із них, водночас, має самостійний характер та може використовуватись як допоміжний механізм один для одного. Так, юрисдикційна форма захисту прав передбачає звернення до органу державної влади, тоді як неюрисдикційна форма характеризується врегулюванням конфлікту або вирішенням спору без звернення до органу державної влади чи суду. Історичний досвід захисту прав показав, що не може існувати тільки одна із форм захисту. Як неюрисдикційна форма захисту виникла та використовувалась для розвантаження судової системи, коли та не справлялась із великою кількістю справ, що викликало зневіру в державній системі захисту, так і юрисдикційна форма покликана вирішувати ті спори в яких сторонам не вдалось мирним способом врегулювати спірні відносини.

Розвиток суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності робить необхідним вдосконалення системи захисту прав на результати інтелектуальної, творчої діяльності. Неюрисдикційні способи захисту прав інтелектуальної власності відбуваються у зручній для сторін формі. Такі процедури є гнучкими та піддаються під бачення сторін. Тоді як юрисдикційний захист відбувається у передбаченій законом процедурній формі. Таким чином, актуальним є дослідження особливостей судового та спеціального захи-

сту прав інтелектуальної власності з урахуванням сучасних процесів та визначення категорій справ, які ефективно розглядати за участю органів державної влади та суду. Адже кваліфіковане вирішення спорів щодо прав інтелектуальної власності створить сприятливі умови для розвитку даної сфери.

Актуальність заявленої теми дослідження має теоретичну та практичну значимість. Теоретична цінність даної статті полягає у визначенні поняття юрисдикційної форми захисту прав інтелектуальної власності в системі захисту прав. Практична цінність даного наукового дослідження полягає у виокремленні ефективних способів юрисдикційного захисту прав на результати інтелектуальної, творчої діяльності з урахуванням специфіки відносин у сфері інтелектуальної власності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі окремі питання захисту прав інтелектуальної власності були висвітлені в роботах таких науковців, як Т. Гарбуз, В. Жаров, О. Орлюк, І. Староста, О. Світличний, Г. Ульянова, О. Харитонова та ін. Водночас, зважаючи на зміни у законодавстві та реформування судової системи, питання юрисдикційного захисту прав інтелектуальної власності потребує сучасних комплексних досліджень.

Метою статті є визначення організаційно – правових засад захисту прав інтелектуальної власності шляхом звернення до окремих способів юрисдикційного захисту.

Виклад основного матеріалу. Форма захисту прав – це комплекс внутрішньо узгоджених організаційних заходів направлених на захист суб'єктивних прав та охоронюваних законом інтересів [1, с. 95]. В науковій літературі виділяють дві форми захисту прав – юрисдикційна та неюрисдикційна. Неюрисдикційна форма захисту полягає у застосуванні не заборонених законом способів, до яких належать медіація, третейське судочинство, фасилітація та інші. Юрисдикційна форма захисту розуміється як діяльність уповноважених державою органів щодо захисту порушених або оспорюваних прав [2]. Термін «юрисдикційна форма захисту» тісно пов'язана із терміном «юрисдикція». Юрисдикція за Універсальним словником-енциклопедією розуміється як «обсяг компетенції судового або адміністративного органу» [3]. Отже, юрисдикційна форма захисту прав інтелектуальної власності може бути реалізована шляхом звернення до суду (загальний захист) або до уповноваженого органу державної влади (спеціальний захист).

Специфіка відносин у сфері інтелектуальної власності потребує наукових досліджень щодо особливостей захисту прав на результати інтелектуальної, творчої діяльності шляхом звернення до суду або органу державної влади.

Способи судового захисту прав інтелектуальної власності – це заходи примусового характеру, які застосовує суд у разі створення загрози порушення або встановлення факту вчинення порушення права інтелектуальної власності з метою, відповідно, попередити або припинити порушення, а також відновити порушене право інтелектуальної власності.

Судовий захист передбачає розгляд спорів про:

- визнання авторства на об'єкти права інтелектуальної власності;
- встановлення правовласника (суб'єкта) прав інтелектуальної власності (власника патенту, свідоцтва);
- передання прав на об'єкти інтелектуальної власності;
- порушення прав інтелектуальної власності;
- відшкодування моральної (немайнової) шкоди;
- відшкодування майнової шкоди (відшкодування збитків);
- компенсації;
- заборону вчинення дій, що порушують право або створюють загрозу порушення права;
- встановлення факту порушення прав інтелектуальної власності тощо.

Способи судового захисту прав можна поділити на загальні (ті, що можуть бути застосовані судом для захисту будь-якого цивільного права або охоронюваного законом інтересу, у відповідності до ч. 2 ст. 16 ЦК України), та спеціальні способи захисту, які передбачені спеціальним законодавством у сфері інтелектуальної власності (такі способи захисту передбачені у ст. 432 ЦК України та спеціальними законами). Спеціальні способи захисту, які можуть застосовуватись судом передбачені ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права»; ч. 2 ст. 26 та ст. 27 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки», ч. 2 ст. 24 та ст. 35 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», ст. 25 Закону України «Про правову охорону географічних зазначень», ст. 19; ч. 2 ст. 20 та ст. 21 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»; ст. 53 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин», ст. 22 Закону України «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів».

В ході судової реформи 2016 року в Україні було виділено Вищий суд з питань інтелектуальної власності як вищий спеціалізований суд який уповноважений здійснювати захист прав інтелектуальної власності [4].

Як тільки вищий спеціалізований суд запрацює, інші суди перестануть розглядати справи, у спорах:

- щодо прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, торговельну марку (знак для товарів і послуг), комерційне найменування та інших прав інтелектуальної власності, в тому числі щодо права попереднього користування;
- щодо реєстрації, обліку прав інтелектуальної власності, визнання недійсними, продовження дії, дострокового припинення патентів, свідоцтв, інших актів, що посвідчують або на підставі яких виникають такі права, або які порушують такі права чи пов'язані з ними законні інтереси;
- про визнання торговельної марки добре відомою;
- щодо прав автора та суміжних прав, в тому числі спорах щодо колективного управління майновими правами автора та суміжними правами;
- щодо укладання, зміни, розірвання і виконання договору щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, комерційної концесії;
- які виникають із відносин, пов'язаних із захистом віднедобросовісної конкуренції, щодо: неправомірного використання позначень або товару іншого виробника; копіювання зовнішнього

вигляду виробу; збирання, розголошення та використання комерційної таємниці; оскарження рішень Антимонопольного комітету України [5].

Справи щодо захисту прав інтелектуальної власності розглядає суд тієї держави, в якій було надано правову охорону об'єктам інтелектуальної власності або за місцем вчинення правопорушення, або за місцем проживання відповідача по справі.

Крім звернення до судового захисту, особа може звернутись до органу державної влади задля захисту своїх прав інтелектуальної власності. Такий порядок захисту прав на результати інтелектуальної, творчої діяльності може застосовуватись у прямо передбачених законодавством випадках [6, с. 34].

Захист права інтелектуальної власності в адміністративному порядку здійснюється відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення (ст. 51-2, 164-3, 164-9 та 164-13), Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», Митного кодексу України та спеціального законодавства у сфері інтелектуальної власності. Засобом захисту в даному разі є не позов, а скарга чи заява, порядок подання і розгляду яких регламентуються адміністративним законодавством [7, с. 36].

Одним із способів захисту прав інтелектуальної власності в адміністративному порядку є звернення до Антимонопольного комітету України. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» недобросовісною конкуренцією вважаються дії у конкуренції, що суперечать правилам, торговим та іншим чесним звичаям у підприємницькій діяльності. До таких дій відповідно до статей 4, 5, 6, 7 16, 17 та 19 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», зокрема, відносяться: «неправомірне використання чужого імені, фірмового найменування, торговельних марок, інших позначень, а також рекламних матеріалів, упаковки товарів, назв літературних, художніх творів, періодичних видань, географічних зазначень, що можуть призвести до змішування з діяльністю іншого господарюючого суб'єкта (підприємця), який має пріоритет на їх використання;

введення в цивільний оборот під своїм позначенням товару іншого виробника шляхом змін або зняття з товару позначень справжнього виробника; відтворення зовнішнього вигляду виробу іншого господарюючого суб'єкта (підприємця) і введення цього виробу в цивільний оборот без однозначного зазначення виробника копії,

що може призвести до змішування з діяльністю іншого господарюючого суб'єкта (підприємця)».

У випадку встановлення факту неправомірного використання чужих позначень, матеріалів для реклами, упаковки або факт копіювання виробів, то зацікавлені особи можуть звернутися до Антимонопольного комітету України із заявою про вилучення товарів з неправомірно використаним позначенням або копій виробів іншого господарюючого суб'єкта як у виробника, так і у продавця. Правовласник може звернутися до Антимонопольного комітету України або його територіальних органів із заявою про вжиття заходів щодо захисту свого порушеного права інтелектуальної власності. Засобом захисту в такому випадку виступає не позов, а заява, що подається у письмовій формі з документами, які свідчать про порушення права інтелектуальної власності.

Відповідно до ст. 10 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» органи Антимонопольного комітету України приймають обов'язкові для виконання рішення про визнання та припинення факту недобросовісної конкуренції, а також офіційне спростування за рахунок порушника поширених ним неправдивих, неточних або неповних відомостей; накладання штрафів; закриття провадження у справі [8].

Окремим способом захисту прав інтелектуальної власності в адміністративному порядку є звернення до митних органів. Митні органи уповноважені здійснювати контроль за переміщенням через митний кордон України товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності.

Як визначено в Митному кодексі України, правовласник, який має підстави вважати, що при переміщенні товарів через митний кордон України порушується чи може бути порушене його право інтелектуальної власності, яке охороняється в Україні, може подати заяву до Державної митної служби України щодо реєстрації товарів, що виготовлені і введені в цивільний оборот із використанням об'єктів права інтелектуальної власності. Державна митна служба України веде реєстр таких товарів, а порядок їх реєстрації, включаючи форму заяви власника права інтелектуальної власності, перелік інформації та документів, які додаються до заяви, порядок подачі та розгляду заяви, визначається Кабінетом Міністрів України.

Інформація щодо внесення таких товарів до реєстру надсилається до всіх митних органів України. Якщо митний орган на основі даних реєстру товарів, виготовлених і введених в цивільний

оборот із використанням об'єктів права інтелектуальної власності, виявляє ознаки того, що товари, пред'явлені для митного контролю та митного оформлення, є контрафактними, їх митне оформлення призупиняється. Такі товари підлягають розміщенню на складах тимчасового зберігання або на складах митних органів.

У випадку, коли протягом строків призупинення митного оформлення буде підтверджено, що товар є контрафактним, митний орган відкриває справу про порушення митних правил, а такий товар підлягає конфіскації. Якщо ж контрафактність товарів не підтверджується, вони підлягають митному оформленню у звичайному порядку, а відшкодування витрат, пов'язаних із призупиненням митного оформлення, здійснюється за рахунок власника права інтелектуальної власності [9].

Крім того, до товарів, які підозрюються у порушенні прав інтелектуальної власності, митні органи можуть застосовувати наступні заходи у вигляді «призупинення митного оформлення товарів на підставі даних митного реєстру об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону; призупинення митного оформлення товарів за ініціативою митного органу відповідно; знищення товарів, митне оформлення яких призупинено за підозрою у порушенні прав інтелектуальної власності; призупинення митного оформлення та знищення невеликих партій товарів, що переміщуються (пересилаються) через митний кордон України у міжнародних поштових та експрес-відправленнях; зміна маркування на товарах та їх упакуванні» [10].

Ще одним видом адміністративного порядку захисту права інтелектуальної власності, передбаченому в спеціальному законодавстві України є захист прав інтелектуальної власності шляхом звернення до Апеляційної палати НОІВ. Апеляційна палата є колегіальним органом, який діє на підставі чинного законодавства України та Регламенту апеляційної палати. Засобом захисту в даному випадку є заперечення. Таке заперечення подає заявник, який не погоджується з рішенням НОІВ стосовно набуття права інтелектуальної власності на винахід, торговельну марку чи інший об'єкт права інтелектуальної власності. Заперечення має стосуватися лише одного рішення і містити обґрунтування його неправомірності. До заперечення заявник має подати документ, який підтверджується сплата відповідного збору.

Голова Апеляційної палати призначає колегію в складі трьох членів з визначенням головуєчого

на апеляційному засіданні для ведення справи. Заперечення розглядається відповідно до Регламенту Апеляційної палати протягом двох місяців від дати одержання заперечення в межах мотивів, викладених апелянтом в запереченні та під час його розгляду [11].

За результатами розгляду заперечення колегія Апеляційної палати приймає мотивоване рішення. Дане рішення набирає чинності після затвердження його наказом НОІВ. Рішення Апеляційної палати надсилається апелянту не пізніше п'яти днів після його затвердження.

Звернення до вищезазначених органів державної влади задля захисту прав інтелектуальної власності здійснюється відповідно до спеціального законодавства та є більш простішою процедурою у порівнянні із зверненням до суду адже в даному випадку можна виключити певні процесуальні дії. Обсяг процесуальних гарантій в адміністративному порядку захисту прав інтелектуальної власності є значно вужчий судових. Адміністративний порядок захисту прав інтелектуальної власності не завжди передбачає особисту участь зацікавлених осіб або їх представників у розгляді справи. При адміністративному захисті коло учасників розгляду справи вужчий, так як не завжди залучаються свідки та інші.

Погоджуємось із позицією науковців, які вказують, що головним недоліком адміністративного порядку захисту прав інтелектуальної власності є те, що дані органи, які розглядають справу, не користуються тією мірою автономності, яка надана судам. У своїх діях вони керуються не лише чинним законодавством, але й загальними директивами і конкретними вказівками органів управління [7, с. 47].

Висновки. Право на захист результатів інтелектуальної, творчої діяльності може бути реалізовано шляхом звернення до юрисдикційної або неюрисдикційної форми захисту. Юрисдикційна форма захисту передбачає діяльність уповноважених державою органів щодо захисту порушених або оспорюваних прав. Органами, що уповноважені на здійснення юрисдикційного захисту прав інтелектуальної власності може бути суд, митні органи, Антимонопольний комітет України, Національний орган інтелектуальної власності в особі Апеляційної палати.

Специфіка результатів інтелектуальної, творчої діяльності вимагає швидкого та кваліфікованого реагування на порушення, що виникають в даній сфері.

Для розвитку інтелектуальної власності держава має створити ефективну систему охорони та

захисту прав, що буде стимулювати митців, винахідників, науковців до створення новий об'єктів права інтелектуальної власності. Охорона та захист прав інтелектуальної власності має ґрунтуватись на принципах прозорості, доступності та справедливості.

Часті порушення у сфері інтелектуальної власності свідчать про те, що досі існує необхідність

удосконалення системи захисту прав інтелектуальної власності шляхом запровадження функціонування вищого спеціалізованого суду, відновлення довіри до органів державної влади, налагодження взаємодії між правовласниками та органами державної влади, а також розвитку неюрисдикційної форми захисту прав інтелектуальної власності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ваганова І.М. Поняття форми захисту та різновиди заходів захисту трудових прав працівників. *Форум права*. 2009. № 3. С. 94–99 (95)
2. Форми захисту цивільних прав. URL: <http://article.leschishin.org/art035.php#gsc.tab=0>
3. Універсальний словник-енциклопедія. URL: <https://slovnkyk.me/dict/use/%D1%8E%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F>
4. Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності: указ Президента України № 299/2017 від 29 вересня 2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/299/2017#Text>
5. Господарський процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України, 1992, № 6, ст. 20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>
6. Організаційно-правові засади охорони об'єктів промислової власності: проблеми теорії та правозастосування: монографія [Т. О. Гарбуз, О. П. Світличний]. Київ : ЦП «КОМПРИНТ» 2017. 196 с.
7. Жаров В.О. Захист права інтелектуальної власності. Захист авторського права і суміжних прав. Захист права промислової власності. Навчальний посібник. Київ: ЗАТ «Інститут інтелектуальної власності», 2003. 64 с.
8. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 36, ст.164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-вр#Text>
9. Науково-практичний коментар до Митного кодексу України : у 3 т. / П. В. Пашко В. Ю. Хомутиннік, Т. І. Єфименко та ін. Київ : ДННУ «Акад. фін. управ. ління», 2012. Т. 3. 504 с.
10. Староста І. Митниця проти контрафакту. *Юридична газета онлайн: всеукраїнське професійне юридичне видання*. № 16 (722). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/zovnishnoekonomichna-diyalnist/mitnitsya-proti-kontrafaktu.html>
11. Про затвердження Регламенту Апеляційної палати Національного органу інтелектуальної власності: Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України №433 від 02.03.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0610-21#Text>

Галупова Лариса Ігорівна, Мартинюк Іван Вікторович

Особливості юрисдикційної форми захисту прав інтелектуальної власності

Актуальність заявленої тематики наукового дослідження зумовлюється особливостями захисту прав інтелектуальної власності шляхом звернення до державних органів та суду. Безумовно, важливого значення набуває питання захисту прав інтелектуальної власності під впливом сучасних державних процесів.

Стаття спрямована на визначення поняття юрисдикційна форма захисту прав інтелектуальної власності та розкриття її особливостей та переваг. Провідними методами дослідження є діалектичний та системний методи, що дозволяють розглянути правову природу юрисдикційного захисту. Системний метод дає можливість визначити найбільш ефективні способи захисту прав інтелектуальної власності з урахуванням предметної розгалуженості спорів в даній сфері.

В даному науковому дослідженні визначено юрисдикцію Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Співвіднесені юрисдикційна та неюрисдикційна форми захисту прав інтелектуальної власності. Визначено, що кожна із форм є самостійною та водночас допоміжною одна для одної.

Теоретична цінність даної статті полягає у дослідженні окремих способів захисту прав інтелектуальної власності, що уповноважені здійснювати державні органи та суд та визначені їх повноважень щодо вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності. Практична цінність даного наукового дослідження полягає у визначенні найбільш ефективних способів юрисдикційного захисту від окремих порушень щодо прав інтелектуальної власності.

Ключові слова: юрисдикційна форма захисту, захист прав інтелектуальної власності, засоби захисту, способи захисту, судовий захист, захист прав органом державної влади.

Galupova Larysa, Martyniuk Ivan

Features the jurisdictional form protection intellectual property rights

The relevance of the declared topic scientific research is determined by the peculiarities of the protection of intellectual property rights by applying to state bodies and the court. Undoubtedly, the issue of protecting intellectual property rights under the influence of modern state processes is gaining importance.

The article is aimed at defining the concept of the jurisdictional form protecting intellectual property rights and revealing its features and advantages. The leading methods of research are dialectical and systemic methods that

allow considering the legal nature of jurisdictional protection. The systematic method makes it possible to determine the most effective ways of protecting intellectual property rights, taking into account the scope of disputes in this field.

In this scientific study, the jurisdiction of the High Court on intellectual property issues is determined. Correlated jurisdictional and non-jurisdictional forms of protection intellectual property rights. It was determined that each of the forms is independent and at the same time auxiliary to each other.

The theoretical value of this article lies in the study of individual ways of protecting intellectual property rights, which are authorized to be carried out by state bodies and the court and determined by their powers to resolve disputes in the field of intellectual property. The practical value of this research lies in the determination of the most effective methods of jurisdictional protection against individual violations of intellectual property rights.

Key words: jurisdictional form protection, protection intellectual property rights, means protection, methods protection, judicial protection, protection rights by a state authority.